

УДК 343.54

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2025.23.334407>

В. Р. Філіпенко,
докторка філософії,
асистентка кафедри кримінального
права Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛІСНЕ НЕВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ПО ДОГЛЯДУ ЗА ДИТИНОЮ

Статтю присвячено дослідженню гендерних аспектів кримінальної відповідальності за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною. Піддано аналізу 725 обвинувальних вироків, проголошених у період з 2010 р. до травня 2025 р., за ст. 166 КК України, та виявлено, що тільки у 59 вироках винними визнано обох батьків, а у 55 – лише батька. При цьому, матерів було засуджено переважною більшістю решти вироків (аж 611) за цією статтею. Встановлено, що, здебільшого, аналізовані рішення не містять й згадки про особу, яка є батьком потерпілої дитини, його ролі у процесі догляду за нею. Це свідчить про ігнорування суддями принципу гендерної рівності. Зроблено висновок, що давно існуючі гендерні стереотипи у сімейно-побутовій сфері мають помітний вплив навіть на процес здійснення правосуддя.

Наведено положення низки міжнародних стандартів у сфері гендерної рівності, у тому числі, і щодо спільного виконання сімейних обов'язків обома батьками. Окрему увагу приділено вивченню правових позицій Європейського суду з прав людини, яка є однорідною та взірцевою. З'ясовано, що у них наголошується на необхідності подолання гендерних стереотипів у цій сфері, визначній ролі батька при догляді за дитиною та пріоритетності спільної батьківської опіки над нею.

Встановлено, що 2024 р. у національній судовій системі вперше застосовано модель спільної фізичної батьківської опіки над дитиною. Зроблено висновок про активізацію процесу подолання гендерних стереотипів у цій сфері і на правозастосовчому рівні. Обґрунтовується необхідність використовувати вказаний підхід як орієнтир для суддів при розгляді гендерно чутливих справ, у тому числі, за ст. 166 КК України. Наголошується на потребі проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед правозастосувачів з метою підвищення їх обізнаності щодо цінності гендерної рівності та прийняття рішень з урахування гендерного підходу.

Ключові слова: кримінальне право; кримінальне правопорушення; кримінальна відповідальність; гендерна рівність; гендерні стереотипи у сім'ї; невиконання обов'язків по догляді за дитиною.

Цілеспрямований рух України до членства в Європейському Союзі (далі – ЄС) передбачає процес адаптації національного законодавства до європейського, а також практичної реалізації його положень. Так, однією з пріоритетних для держав ЄС, у тому числі, й України, є політика у сфері гендерної рівності. Тому дотримання та врахування гендерних аспектів є необхідним при реалізації будь-якого напрямку діяльності держави, зокрема, й кримінально-правового регулювання.

У ст. 166 КК України передбачено відповідальність за злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. Суб'єктами цього злочину можуть бути батьки. Водночас, аналіз 725 обвинувальних вироків за ст. 166 КК України у період з 2010 р. до травня 2025 р. продемонстрував, що тільки у 59 вироків винними визнано обох батьків, а у 55 – лише батька. Натомість матерів було засуджено переважною більшістю решти вироків (аж 611) за цією статтею.

Очевидним є те, що давно існуючі в українському суспільстві гендерні стереотипи та упередження в сімейно-побутовій сфері (наприклад, щодо пріоритетної ролі фігури матері під час догляду за дитиною та другорядної ролі батька в цьому процесі) безпосередньо відображаються і на правозастосуванні. Зазначене, у свою чергу, негативно впливає на ефективність кримінально-правового регулювання, штучно обмежує кримінально-правову охорону права дитини на нормальне існування та зростання, а також ставить під сумнів реалізацію визнаного принципу гендерної рівності на практиці. Викладене свідчить про необхідність приділити увагу зазначеній проблемі.

Протягом тривалого часу в суспільстві сформувались стійкі упередження та уявлення в сімейно-побутовій сфері, що пов'язані з піклуванням, вихованням, турботою, забезпеченням необхідними для життя засобами, у цілому, доглядом за дитиною. До найпоширеніших гендерних стереотипів у цій сфері відноситься, так зване, традиційне функціонування сім'ї, у якій основний об'єм зобов'язань по догляду за дитиною покладається

саме на жінку. Підтвердженням цього слугують результати низки досліджень. Так, 70 % опитаних чоловіків запевняють, що піклування про оселю, родину та дітей є найважливішою роллю саме жінки. Це ж дослідження показало, що чоловіки проводять з дітьми лише 22 години на тиждень, у той час як жінки – близько 49 годин, що свідчить про очевидний дисбаланс¹. Схвалюючи Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, Кабінетом Міністрів України також визначено, що саме жінки «...через існуючі стереотипи є відповідальними за організацію побуту домогосподарства, піклування про дітей та непрацездатних членів родини»². У 2025 р. в Україні вперше розробили Індекс гендерної рівності відповідно до методології Європейського інституту гендерної рівності. Так, у документі зазначено, що до щоденного здійснення догляду за дітьми залучається 33,4% жінок та лише 19,1% чоловіків³. Очевидно, що низка соціально-економічних чинників, пов'язаних з повномасштабним вторгненням, покладають на жінок додаткові зобов'язання. Так, вимушена евакуація, мобілізація чоловіка, втрата житла, роботи, годувальника тощо змушує жінок освоювати нові ролі та, фактично, нести одноособову відповідальність за своїх дітей. У суспільстві ж це розглядається як «...цінний внесок у військові зусилля», а жінки вважаються «...ключовими рушіями та захисниками національної стійкості»⁴. Як бачимо, з початком війни очікування соціуму та тиск на жінок підсилюється. Безумовно, вказане прямо впливає і на правозастосовчу діяльність, що і обґрунтовується кількістю вироків за ст. 166 КК України, у яких винною визнано матір.

¹ Сучасне розуміння маскулинності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. Київ, 2018. С. 9, 51. URL: <https://bit.ly/35GQMBX> (дата звернення: 05.05.2025).

² Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: розпорядж. Каб. Мін. Укр. від 12 серпня 2022 р. № 752-р. с. 16–17. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skhhvaleno-derzhavnu-strategiiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku> (дата звернення: 05.05.2025).

³ Індекс гендерної рівності в Україні. Київ, 2025. С. 28. URL: <https://uwf.org.ua/gender-equality-index/> (дата звернення: 05.05.2025).

⁴ Жінки в Україні: як змінити гендерні ролі та ставлення?: брифінг. С. 4, 6. URL: <https://www.bbc.co.uk/mediaaction/documents/bbc-media-action-research-briefing-roles-ukrainian.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).

Одним із пріоритетних напрямів діяльності низки міжнародних організацій є створення та впровадження стандартів у сфері гендерної рівності, зокрема, щодо порядку виконання сімейних обов'язків. Тож, необхідно приділити увагу положенням міжнародних документів, що їх містять. Так, їх держави-учасниці, у тому числі й Україна, зобов'язані забезпечити: щоб сімейне виховання включало правильне розуміння материнства як соціальної функції і визначення загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання та розвиток своїх дітей; однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків незалежно від їхнього сімейного стану в питаннях, що стосуються їхніх дітей (ст.ст. 5b, 16 Конвенції Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р.)⁵; рівноправність кожного з подружжя у їхніх відносинах зі своїми дітьми (ст. 5 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1984 р.)⁶; визнання принципу загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини (ч. 1 ст. 18 Конвенції про права дитини 1995 р.)⁷; рівний розподіл сімейних обов'язків між чоловіками і жінками і гармонійне партнерство між ними (п. 15 Пекінської декларації 1995 р.); рівність прав і відповідальність жінок і чоловіків в сім'ї (п. 1 Платформи дій 1995 р.)⁸; спільної відповідальності чоловіків та жінок за виховання дітей, а також боротьби проти стереотипів, за якими турбота про дітей в основному розглядається як обов'язок жінки (п. 3 ст. 16 Європейської хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад 2004 р.)⁹; заохочення спільної відповідальності у веденні господарства у сім'ї (п. 5.4. Цілі 5

⁵ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 05.05.2025).

⁶ Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 22 листопада 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804#Text (дата звернення: 05.05.2025).

⁷ Конвенція про права дитини від 20 листопада 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.05.2025).

⁸ Пекінська декларація: прийнята на IV Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507?find=1&text=закріпити#w1_1 (дата звернення: 05.05.2025).

⁹ Європейської хартії рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад 2004 р. URL: <https://gender.auc.org.ua/?p=90> (дата звернення: 05.05.2025).

Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року»¹⁰) тощо.

Викладені вище міжнародні стандарти імплементовані і в систему національного законодавства. Так, саме формування відповідального материнства і батьківства віднесено до основних напрямів державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків¹¹. Принцип рівності прав та обов'язків щодо дитини як матері, так і батька передбачено і положеннями регулюючого законодавства (ст. 141 Сімейного кодексу (далі – СК) України, ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства»¹²). Гендерно обумовлений підхід стосовно спільної відповідальності чоловіків та жінок у сім'ї втілено і у положеннях законодавства, які закріплюють конкретні обов'язки по догляду за дитиною на обох батьків (ст. 150 Сімейного кодексу (далі – СК) України, ст.ст. 8, 12 Закону України «Про охорону дитинства»¹³ тощо). Необхідним кроком у забезпеченні рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною стало законодавче закріплення права батька на відпустку при народженні дитини¹⁴. У період до 2030 року планується проведення низки заходів, що спрямовані саме на подолання гендерних стереотипів та формування відповідального батьківства¹⁵ тощо.

Окремої уваги заслуговують правові позиції Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо гендерних стереотипів у сімейно-побутовій сфері.

¹⁰ Цілі 5 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року». URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> (дата звернення: 05.05.2025).

¹¹ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

¹² Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. ст. 142.

¹³ Там само.

¹⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною: Закон України від 15.04.2021 р. № 1401-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 27. Ст. 230.

¹⁵ Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: розпорядж. Каб. Мін. Укр. від 12 серпня 2022 р. № 752-р. С. 63. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skhvaleno-derzhavnu-strategiiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku> (дата звернення: 05.05.2025).

Так, у справі «Костянтин Маркін проти Росії» від 22 березня 2012 р.¹⁶ зміст скарги заявника полягав у відмові в наданні йому як батьку-військовослужбовцю відпустки по догляду за малолітніми дітьми, оскільки за національним законодавством це право надане тільки жінкам-військовослужбовицям. ЄСПЛ сформулював обґрунтовану позицію, згідно з якою визнав гендерними стереотипами розуміння жінки як головної доглядальниці дітей, а чоловіка – головного годувальника сім'ї. При цьому, Суд вказав, що неможливо посилались на традиційний розподіл гендерних ролей у суспільстві при виправданні різного ставлення до жінок та чоловіків у праві на відпустку по догляду за дитиною. Суд наголосив на рівному розподілі відповідальності за виховання дітей між чоловіками та жінками, а також зазначив про визнану роль чоловіків у догляді за дітьми.

У наступній справі «М. С. проти України» від 11 жовтня 2017 р. в частині визначення національним судом місця проживання дитини з матір'ю, суддя Ранзоні справедливо зазначив, що «...презумпція на користь матері в справах про опіку над дитиною не підтримується ані практикою на рівні ООН після прийняття Декларації, ані судовою практикою нашого Суду і не відповідає позиції Ради Європи і більшості держав-членів ... Рада Європи декілька разів засуджувала нерівне ставлення до батьків і наголошувала на тому, що роль батька щодо дітей необхідно краще визнавати і належно цінувати»¹⁷. Таким чином, у частині визнання необхідності подолання гендерних стереотипів у сімейній сфері, аналіз правових позицій ЄСПЛ свідчить про їх однорідність.

У національній судовій системі врахування принципу рівності прав та обов'язків обох батьків при розгляді справ про визначення місця проживання дитини прослідковується відносно нещодавно. Так, спершу Верховний Суд (далі – ВС) у цих категоріях справ вказував лише на можливість застосування

¹⁶ Case of Konstantin Markin v. Russia (*Application no. 30078/06*): judgement, 22 March 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-109868> (дата звернення: 05.05.2025).

¹⁷ «М. С. проти України»: огляд рішень ЄСПЛ. ЮрФЕМ.ua. URL: <https://jurfem.com.ua/m-s-proty-ukrainy-oglyad/> (дата звернення: 05.05.2025).

моделі спільної батьківської опіки на дитиною (почергового проживання з кожним із батьків за відповідним графіком)¹⁸. Особливої уваги заслуговує окрема думка судді в одному з вказаних рішень, що була присвячена обґрунтуванню рівності обох батьків при догляді за дитиною та необхідності застосування цієї моделі у даному спорі¹⁹. Очевидно, що саме ця позиція і лягла в основу Постанови ВС від 16 лютого 2024 р., де було вперше застосовано модель спільної фізичної батьківської опіки над дитиною²⁰. Аргументуючи вказаний підхід, Суд зазначив п. 4 Резолюції «Рівність і спільна батьківська відповідальність: роль батька» від 2 жовтня 2015 р. № 2079 Парламентської Асамблеї Ради Європи, згідно з яким «...розвиток спільної батьківської відповідальності допомагає подолати гендерні стереотипи щодо ролей, які нібито призначаються жінкам і чоловікам у сім'ї, і є очевидним відображенням соціологічних змін, які відбулися за останні п'ятдесят років в організації приватної та сімейної сфер»²¹. Викладене означає, що тенденція до практичної реалізації гендерно обумовленого принципу спільної, однакової, рівної відповідальності батьків все більше актуалізується. Відповідно, поступово процес подолання гендерних стереотипів у цій сфері забезпечується не тільки на законодавчому, а й на правозастосовчому рівнях. Отже, зазначений підхід повинен стати орієнтиром для суддів при розгляді гендерно чутливих справ, у тому числі, за ст. 166 КК України.

¹⁸ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 жовтня 2022 р., судова справа № 750/9620/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107011850> (дата звернення: 05.05.2025); Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 грудня 2022 р., судова справа № 742/2571/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108059552> (дата звернення: 05.05.2025); Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 4 жовтня 2023 р., судова справа № 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985421> (дата звернення: 05.05.2025).

¹⁹ Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Синельникова Є. В. від 4 жовтня 2023 р., судова справа № 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985425> (дата звернення: 05.05.2025).

²⁰ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 лютого 2024 р., судова справа № 465/6496/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> (дата звернення: 05.05.2025).

²¹ Там само.

Задля того, щоб встановити чи дотримуються судді принципу гендерної рівності при ухваленні обвинувальних вироків за ст. 166 КК України, необхідно проаналізувати окремі їх приклади. Тільки матір визнано винною у невиконанні обов'язків по догляду (забезпечення харчуванням, належними умовами проживання, медичною допомогою) за дитиною впродовж п'яти місяців. З тексту вироку відомо, що у офіційному шлюбі жінка не перебуває, але проживає зі співмешканцем, що допомагає коштами на утримання дитини²². Що стосується батька останньої, то суд встановив особу, яка ним записана, одна, водночас, не надав жодної правової оцінки його бездіяльності щодо сина. Слід звернути увагу, що проживання батька окремо від дитини не звільняє його від обов'язків щодо неї (ч. 2 ст. 141, ч. 2 ст. 157 СК України). Таким чином, зазначені у вироці обставини справи (утримання дитини співмешканцем матері, а не рідним батьком, тривалість невиконання обов'язків) вказують на необхідність надати кримінально-правову оцінку поведінки не лише матері, а й іншого з батьків. Відповідно, у проаналізованому випадку судом було проігноровано принцип гендерної рівності обох батьків під час догляду за дитиною. Слід зазначити, що переважна більшість вироків не містять навіть згадки про батька потерпілої дитини²³.

На противагу вищенаведеному, у наступному прикладі винними у злісному невиконанні обов'язків по догляду за дитиною було визнано обох батьків. У вироці зазначено, що за словами батька, він неодноразово звертав увагу дружини на неналежне здійснення нею догляду за дітьми, але самотійно активних дій для належного забезпечення умов для проживання дітей не вживав, оскільки, на його думку, цим займалась дружина, а він постійно був на

²² Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 18 травня 2023 р., судова справа № 444/668/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111081680> (дата звернення: 05.05.2025).

²³ Вирок Краснокутського районного суду Харківської області від 20 січня 2025 р., судова справа № 627/1301/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124512678> (дата звернення: 05.05.2025); Вирок Рогатинського районного суду Івано-Франківської області від 13 лютого 2025 р., судова справа № 349/2211/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125151811> (дата звернення: 05.05.2025); Вирок Чутівського районного суду Полтавської області від 11 березня 2025 р., судова справа № 550/736/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125726052> (дата звернення: 05.05.2025).

роботі²⁴. Очевидно, що в цій сім'ї панують упередження та стереотипи щодо зобов'язань матері та батька. Однак, прийняття судом саме такого рішення означає, що в його основу покладено гендерний підхід.

Висновки. Тривалий час існуючі в українському суспільстві гендерні стереотипи та упередження в сімейно-побутовій сфері здійснюють безпосередній вплив на усі сфери життя. Нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням, тільки загострили існуючу проблему. Тому такий вплив відображається навіть на результатах здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях за ст. 166 КК України. У переважній більшості обвинувальних вироків за цією статтею з 2010-травень 2025 рр., винними за злісне невиконання обов'язків по догляду за дітьми визнано їх матерів. Як правило, прийняті рішення не містять й згадки про особу, яка є батьком потерпілої дитини, його ролі у процесі догляду за нею. Це свідчить про ігнорування суддями принципу гендерної рівності.

У той же час, імплементація низки міжнародних стандартів у сфері гендерної рівності у національне законодавство, тісна міжнародна співпраця, започаткування та реалізація важливих проєктів з цього напрямку свідчить про пріоритетність політики гендерної рівності для України. У 2024 р. у національній судовій системі вперше застосовано модель спільної фізичної батьківської опіки над дитиною. Це означає, що поступово процес подолання гендерних стереотипів у цій сфері забезпечується і на правозастосовчому рівні. Вказаний підхід повинен стати орієнтиром для суддів при розгляді гендерно чутливих справ, у тому числі, за ст. 166 КК України. Взірцевою є практика ЄСПЛ, у правових позиціях якої неодноразово наголошувалось на необхідності подолання гендерних стереотипів у цій сфері, визначній ролі батька при догляді за дитиною та пріоритетності спільної батьківської опіки над нею. Безумовно, обґрунтованою потребою є проведення інформаційно-

²⁴ Вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 2 травня 2023 р., судова справа № 554/12100/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110646153> (дата звернення: 05.05.2025).

роз'яснювальної роботи серед правозастосувачів, зокрема суддів, задля підвищення їх обізнаності щодо цінності гендерної рівності, необхідності її забезпечення, а також прийняття правових рішень з урахування гендерного підходу.

Список використаних джерел

1. Case of Konstantin Markin v. Russia (*Application no. 30078/06*): *judgement*, 22 March 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-109868> (дата звернення: 05.05.2025).
2. Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 18 травня 2023 р., судова справа № 444/668/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111081680> (дата звернення: 05.05.2025).
3. Вирок Краснокутського районного суду Харківської області від 20 січня 2025 р., судова справа № 627/1301/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124512678> (дата звернення: 05.05.2025).
4. Вирок Октябрського районного суду м. Полтави від 2 травня 2023 р., судова справа № 554/12100/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110646153> (дата звернення: 05.05.2025).
5. Вирок Рогатинського районного суду Івано-Франківської області від 13 лютого 2025 р., судова справа № 349/2211/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125151811> (дата звернення: 05.05.2025).
6. Вирок Чутівського районного суду Полтавської області від 11 березня 2025 р., судова справа № 550/736/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125726052> (дата звернення: 05.05.2025).
7. Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад 2004 р. URL: <https://gender.auc.org.ua/?p=90> (дата звернення: 05.05.2025).
8. Жінки в Україні: як змінити гендерні ролі та ставлення?: брифінг. 11 с. URL: <https://www.bbc.co.uk/mediaaction/documents/bbc-media-action-research-briefing-roles-ukrainian.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).
9. Індекс гендерної рівності в Україні. Київ, 2025. 64 с. URL: <https://uwf.org.ua/gender-equality-index/> (дата звернення: 05.05.2025).
10. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення: 05.05.2025).
11. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 05.05.2025).
12. «М. С. проти України»: огляд рішень ЄСПЛ. *ЮрФЕМ.ua*. URL: <https://jurfem.com.ua/m-s-proty-ukrainy-oglyad/> (дата звернення: 05.05.2025).
13. Окрема думка судді Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду Синельникова Є. В. від 4 жовтня 2023 р., судова справа

№ 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985425> (дата звернення: 05.05.2025).

14. Пекінська декларація: прийнята на IV Всесвітній конференції зі становища жінок 15 вересня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507?find=1&text=закріпити#w1_1 (дата звернення: 05.05.2025).

15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною: Закон України від 15.04.2021 р. № 1401-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 27. Ст. 230.

16. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

17. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

18. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року: розпорядж. Каб. Мін. Укр. від 12 серпня 2022 р. № 752-р. 82 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skhvaleno-derzhavnu-stratehiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku> (дата звернення: 05.05.2025).

19. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 22 листопада 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804 (дата звернення: 05.05.2025).

20. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 26 жовтня 2022 р., судова справа № 750/9620/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107011850> (дата звернення: 05.05.2025).

21. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 14 грудня 2022 р., судова справа № 742/2571/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108059552> (дата звернення: 05.05.2025).

22. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 4 жовтня 2023 р., судова справа № 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985421> (дата звернення: 05.05.2025).

23. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 лютого 2024 р., судова справа № 465/6496/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> (дата звернення: 05.05.2025).

24. Сучасне розуміння маскулиності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. Київ, 2018. 126 с. URL: <https://bit.ly/35GQMBX> (дата звернення: 05.05.2025).

25. Цілі 5 Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року». URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> (дата звернення: 05.05.2025).

REFERENCES

1. Case of Konstantin Markin v. Russia (*Application no. 30078/06*): *judgement*, 22 March 2012. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-109868> [in English].
2. Vyrok Zhovkivskoho raionnoho sudu Lvivskoi oblasti vid 18 travnia 2023 r., sudova sprava № 444/668/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111081680> [in Ukrainian].
3. Vyrok Krasnokutskoho raionnoho sudu Kharkivskoi oblasti vid 20 sichnia 2025 r., sudova sprava № 627/1301/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124512678> [in Ukrainian].
4. Vyrok Oktiabrskoho raionnoho sudu m. Poltavy vid 2 travnia 2023 r., sudova sprava № 554/12100/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110646153> [in Ukrainian].
5. Vyrok Rohatynskoho raionnoho sudu Ivano-Frankivskoi oblasti vid 13 liutoho 2025 r., sudova sprava № 349/2211/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125151811> [in Ukrainian].
6. Vyrok Chutivskoho raionnoho sudu Poltavskoi oblasti vid 11 bereznia 2025 r., sudova sprava № 550/736/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125726052> [in Ukrainian].
7. Yevropeiska khartiia rivnosti zhinok i cholovikiv u zhytti mistsevykh hromad 2004 r. URL: <https://gender.auc.org.ua/?p=90> (data zvernennia: 05.05.2025). [in Ukrainian].
8. Zhinky v Ukraini: yak zminyty henderni roli ta stavlennia?: bryfinh. 11 s. URL: <https://www.bbc.co.uk/mediaaction/documents/bbc-media-action-research-briefing-roles-ukrainian.pdf> [in Ukrainian].
9. Indeks hendernoi rivnosti v Ukraini. Kyiv, 2025. 64 s. URL: <https://uwf.org.ua/gender-equality-index/> [in Ukrainian].
10. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok vid 18 hrudnia 1979 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text [in Ukrainian].
11. Konventsiiia pro prava dytyny vid 20 lystopada 1995 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text [in Ukrainian].
12. «M. S. proty Ukrainy»: ohliad rishen YeSPL. YurFEM.ua. URL: <https://jurfem.com.ua/m-s-proty-ukrainy-oglyad/> [in Ukrainian].
13. Okrema dumka suddi Kasatsiinoho tsyvilnogo sudu u skladi Verkhovnoho Sudu Synelnykova Ye. V. vid 4 zhovtnia 2023 r., sudova sprava № 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985425> [in Ukrainian].

14. Pekinska deklaratsiia: pryiniata na IV Vsesvitnii konferentsii zi stanovyshcha zhinok 15 veresnia 1995 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507?find=1&text=zakripty#w1_1 [in Ukrainian].

15. Law of Ukraine on amendments to certain legislative acts of Ukraine regarding ensuring equal opportunities for mothers and fathers in caring for a child № 1401-IX. (2021, April 15). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 27, 230 [in Ukrainian].

16. Law of Ukraine on ensuring equal rights and opportunities for women and men № 2866-IV. (2005, September 8). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 52, 561 [in Ukrainian].

17. Law of Ukraine on the protection of childhood № 2402-III. (2001, April 26). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, 142 [in Ukrainian].

18. Pro skhvalennia Derzhavnoi stratehii zabezpechennia rivnykh prav ta mozhlyvostei zhinok i cholovikiv na period do 2030 roku: rozporiadzh. Kab. Min. Ukr. vid 12 serpnia 2022 r. № 752-r. 82 s. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriadom-skhvaleno-derzhavnu-stratehiiu-zabezpechennia-rivnykh-prav-ta-mozhlyvostei-zhinok-i-cholovikiv-na-period-do-2030-roku> [in Ukrainian].

19. Protokol № 7 do Konventsii pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod vid 22 lystopada 1984 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804 [in Ukrainian].

20. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 26 zhovtnia 2022 r., sudova sprava № 750/9620/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107011850> [in Ukrainian].

21. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 14 hrudnia 2022 r., sudova sprava № 742/2571/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108059552> [in Ukrainian].

22. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 4 zhovtnia 2023 r., sudova sprava № 208/4667/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113985421> [in Ukrainian].

23. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 16 liutoho 2024 r., sudova sprava № 465/6496/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192> [in Ukrainian].

24. Suchasne rozuminnia maskulynosti: stavlennia cholovikiv do hendernykh stereotypiv i nasylstva shchodo zhinok. Kyiv, 2018. 126 s. URL: <https://bit.ly/35GQMBX> [in Ukrainian].

25. Tsili 5 Rezoliutsii Heneralnoi Asamblei OON «Peretvorennia nashoho svitu: poriadok denniy u haluzi staloho rozvytku na period do 2030 roku». URL:

<https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku> [in Ukrainian].

Filipenko V. R. Gender Aspects of Criminal Liability for Persistent Failure to Perform Duties Related to the Care of a Child

The article is devoted to the study of gender aspects of criminal liability for persistent failure to perform duties related to the care of a child. Based on the analysis of 725 guilty verdicts under Article 166 of the Criminal Code of Ukraine, delivered between 2010 and May 2025, it was found that only 59 verdicts found both parents guilty, and 55 verdicts found only the father guilty. Moreover, mothers were convicted in the vast majority of the remaining verdicts (as many as 611) under this article. It has been established that, in general, the analyzed decisions do not contain any mention of the person who is the father of the victim child, or his role in the process of caring for him. This indicates that judges ignore the principle of gender equality. It is concluded that long-standing gender stereotypes in the family and domestic sphere (the mother's priority role in childcare, different distribution of responsibilities between parents for the child, etc.) have a significant impact even on the administration of justice. It is proved that the new challenges associated with the full-scale invasion (evacuation, loss of housing, breadwinner, forced sole responsibility of the mother for the child) have only exacerbated the existing problem.

The author cites the provisions of a number of international standards in the field of gender equality, including those concerning the joint fulfillment of family responsibilities by both parents. Particular attention is paid to the legal positions of the ECHR, which are uniform and exemplary. The author shows that they emphasize the need to overcome gender stereotypes in this area, the prominent role of the father in caring for the child, and the priority of joint parental custody.

It is established that in 2024, the national judicial system for the first time applied the model of joint physical parental custody of a child. The author concludes that the process of overcoming gender stereotypes in this area has intensified at the law enforcement level. The author substantiates the need to use this approach as a guideline for judges when considering gender-sensitive cases, including those under Article 166 of the Criminal Code of Ukraine. The author emphasizes the need to conduct awareness-raising activities among law enforcement officers, in particular judges, to raise their awareness of the value of gender equality, the need to ensure it, and to make legal decisions based on a gender approach.

Key words: *criminal law; criminal offence; criminal liability; gender equality; gender stereotypes in the family; failure to perform duties related to the care of a child.*